

Vedenie

24.08.2020

Implementácia Open Access politiky na STU

- Predkladá: **prof. Ing. Alojz Kopáčik, PhD.**
prorektor
- Vypracoval: **PhDr. Kvetoslava Rešetová, PhD.**
Mgr. Viera Polčíková
Útvar vedy a medzinárodnej vedeckotechnickej spolupráce
- Zdôvodnenie: Implementácia otvoreného publikovania v podmienkach STU.
- Návrh uznesenia: Vedenie schvaľuje Konceptiu Open Access politiky STU:
- a) bez pripomienok,
 - b) s pripomienkami.

Článok 1 Preambula

Filozofia **otvoreného prístupu** je poskytnúť zdarma neobmedzený prístup k výskumu a jeho publikáciám bez porušenia autorských práv. **Open Access** (OA) ako cesta otvoreného prístupu vytvorila prostredie pre OA publikovanie pre nasledujúce desaťročia. **Otvorená veda** predstavuje hnutie, ktoré umožňuje dostupnosť vedeckého výskumu, údajov a šírenia informácií z výskumu, zahŕňa postupy zverejňovania otvoreného výskumu, organizovanie kampaní za otvorený prístup, povzbudzovanie vedcov k otvorenému publikovaniu a komunikáciu vedeckých poznatkov.

Vláda SR schválila dňa 1.3.2017 „**Akčný plán Iniciatívy pre otvorené vládnutie na roky 2017 – 2019**“ (ďalej len „Akčný plán OGP 2017 – 2019“). Návrh Akčného plánu OGP 2017 – 2019 vytvoril participatívnym spôsobom Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti. Tvorba akčného plánu bola typická širokým zapojením všetkých relevantných aktérov zo štátnej správy ako aj občianskej spoločnosti. Akčný plán OGP 2017 – 2019 má prierezový charakter, nadväzuje na predchádzajúce dva akčné plány a definuje 68 záväzkov pre subjekty štátnej správy v šiestich oblastiach, medzi nimi aj **v oblasti otvoreného vzdelávania a otvorenej vedy**. Medzi hlavné úlohy definované Akčným plánom OGP 2017 – 2019 v oblasti otvoreného prístupu k výsledkom výskumu a vývoja patria:

- **Zaviesť základné princípy a zásady otvoreného prístupu** k vedeckým publikáciám pod verejnou licenciou v rámci operačného programu Výskum a inovácie.
- **Zabezpečiť implementáciu verejných licencií Creative Commons** uvedenie autora CC BY do dokumentov, metodík, manuálov a postupov s cieľom ich rozšírenia a využívania autormi a inými nositeľmi práv pri realizácii vedeckých prác.
- Zriadiť Kontaktnú kanceláriu pre Open Access.
- **Zaviesť podmienky pre pasportizáciu výskumných dát** s otvoreným prístupom pod verejnou licenciou v slovenských inštitúciách a sledovať ich realizáciu v praxi.
- **Zriadiť a prevádzkovať repozitár** pre ukladanie, dlhodobú archiváciu a sprístupňovanie slovenských vedeckých a odborných publikácií, výskumných dát a sivej literatúry.
- Navrhnuť systematické benchmarkingové monitorovacie mechanizmy merania a porovnania a navrhnuť ďalšie analýzy spojené so získavaním, spracovávaním a opätovným využívaním výskumných dát a vedeckých publikácií s otvoreným prístupom.
- **Aktívne šíriť povedomie o možnostiach a výhodách otvoreného publikovania pre akademickú obec, vzdelávacie inštitúcie, ale aj pre komerčnú sféru, neziskové organizácie a širokú verejnosť a zároveň šíriť povedomie o prínose otvoreného publikovania pre rozvoj vedy.**
- Aktívne sa zapájať do diskusných fór, programov a multilaterálnych snáh v Európe aj mimo nej, ktoré podporujú tvorbu, skvalitňovanie, vzájomnú výmenu a

opakované použitie otvorených vzdelávacích zdrojov; zabezpečiť koordináciu aktivít v danej oblasti na medzinárodnej úrovni.

Koordináciu aktivít Open Access zabezpečuje od r. 2013 Centrum vedecko-technických informácií SR (ďalej len CVTI SR), ktoré plní funkciu **Národného referenčného bodu pre oblasť otvoreného prístupu** k vedeckým informáciám a ich uchovávaniu. Úlohou CVTI SR ako Národného referenčného bodu pre Open Access politiku je:

- koordinácia opatrení uvedených v Odporúčaní Európskej komisie „Prístup k vedecko-technickým informáciám a ich uchovávanie“,
- spolupráca s Európskou komisiou pri výmene skúseností a tvorbe spoločných zásad, noriem a implementačných opatrení v rámci Európskeho výskumného priestoru,
- spolupráca s Európskou komisiou pri spravodajstve o implementácii Odporúčania EK.

CVTI SR začiatkom októbra 2016 zriadilo pri Kontaktnej kancelárii pre OA **stálu pracovnú skupinu pre Open Access**, ktorej úlohou je pracovať a podieľať sa na strategických rozhodnutiach a aktivitách spojených s OA problematikou. Pracovná skupina pozostáva z pracovníkov z rôznych vedeckých a akademických knižníc a ďalších inštitúcií na Slovensku, vrátane vedcov zo Slovenskej akadémie vied.

Predkladaný strategický materiál definuje východiská pre implementáciu OA v podmienkach STU. Navrhovaná inštitucionálna politika otvoreného prístupu je zosúladená s Odporúčením Európskej komisie na otvorený prístup k vedeckým informáciám (C(2012) 4890 final), ktorý požaduje ukladanie a otvorený prístup prostredníctvom inštitucionálneho alebo predmetového repozitára. Táto forma je známa aj ako “zelená” politika otvoreného prístupu. Opatrenia pre implementáciu Open Access politiky v podmienkach STU určujú postupnosť a zodpovednosť za presadzovanie princípov Open Access v podmienkach STU.

Článok 2

Všeobecné zásady

1. Slovenská technická univerzita v Bratislave prijíma politiku otvoreného prístupu. Sprístupňovanie a efektívne šírenie výsledkov vedecko-výskumnej činnosti patrí medzi hlavné úlohy STU ako verejnej výskumno-vzdelávacej inštitúcie.
2. Cieľom politiky otvoreného prístupu STU je poskytovať voľný online prístup k výstupom výskumu financovaného z verejných zdrojov.
3. Otvorený prístup k výsledkom výskumu je založený na uznávaní vedomostí a vyplývajúcich spoločenských a ekonomických prínosov ako verejných statkov.
4. Zvýšenie viditeľnosti vedeckých výstupov vyplývajúce z otvoreného prístupu vedie k zvýšeniu vplyvu výskumného potenciálu STU.

5. Ukladanie výsledkov výskumu STU do inštitucionálneho repozitára STU zabezpečuje dlhodobé uchovávanie a šírenie vedeckých výstupov založených na princípoch OA.

Článok 3

Predmet otvoreného prístupu

1. Predmetom otvoreného prístupu na STU sa stávajú: verejne publikované publikácie, výskumné dáta a sivá literatúra STU:
 - 1.1 **Publikácia** - je definovaná ako práca zamestnanca STU, publikovaná (alebo v procese publikovania) s afiláciou STU Bratislava a jej súčasťou. Digitálna kópia je elektronická kópia publikácie v konečnej forme.
 - 1.2 **Výskumné dáta** - sú údaje (napríklad štatistika, výsledky pokusov, merania, pozorovania, záznamy rozhovorov, obrázky atď.) použité na potvrdenie výsledkov prezentované vo vedeckých publikáciách a správach riešených výskumných projektov na STU.
 - 1.3 **Sivá literatúra** – je definovaná ako záverečné, dizertačné práce študentov STU a habilitačné práce zamestnancov STU.
2. **Inštitucionálny repozitár s otvoreným prístupom STU** - je vytváraný súlade s medzinárodnými štandardmi, uchováva digitálny obsah z rôznych odborov a poskytuje pokročilé nástroje na vyhľadávanie, navigáciu a otvorený prístup k svojim digitálnym zbierkam.

Článok 4

Prínos implementácie politiky otvoreného prístupu

1. Prijatím a realizáciou Konceptcie Open Access politiky STU sa STU stáva súčasťou výskumného akademického priestoru, v ktorom je prístup k výsledkom výskumu otvorený okamžite po jeho publikovaní na úžitok akademickému obce.
2. Zhromažďovaním a uchovávaním vedeckých výstupov prostredníctvom inštitucionálneho univerzitného repozitára bude možné poskytovať väzby a interoperabilitu s inými databázami výskumu STU.
3. Vytvára príležitosti na použitie a opakované využívanie inštitucionálnych výstupov na vedecké účely v súlade s platnou legislatívou autorského práva.
4. Posilňuje prostredie spolupráce v oblasti vedeckého bádania, zvyšuje významnosť a dostupnosť výsledkov vedeckého výskumu a tvorivej činnosti STU.
5. Zviditeľňuje výskum STU a priestor pre citovanie autorov STU.

Článok 5

Opatrenia na implementáciu politiky otvoreného prístupu na STU

Pre implementáciu zásad konceptcie Open Access (OA) politiky STU prijíma vedenie STU nasledovné opatrenia:

Opatrenie č. 1

Pracovná skupina STU pre OA

1. Koordinátorom presadzovania politiky OA STU je rektor STU, v jeho zastúpení prorektor pre vedu. Rektor menuje pracovnú skupinu pre OA a implementáciu OA politiky na STU.
2. Pracovná skupina sa aktívne podieľa na implementácii zásad OA politiky STU. Jej stálymi členmi sú: prorektor pre vedu, riaditeľ CVT STU a člen útvaru vedy STU pre problematiku OA. Pracovná skupina je najviac 7-členná.
3. Pracovná skupina vytvára monitorovacie mechanizmy merania a porovnania presadzovania OA politiky, navrhuje ďalšie analýzy spojené so získavaním, spracovávaním a opätovným využívaním výskumných dát a vedeckých publikácií s otvoreným prístupom.

Opatrenie č. 2

Všeobecné odporúčania

1. STU odporúča svojim autorom, aby svoje práce uverejňovali v kvalitných a dôveryhodných Open Access časopisoch (register DOAJ) a prispievali tak k lepšiemu šíreniu vedeckých publikácií vznikajúcich na STU.
2. STU odporúča ukladať do repozitára pod verejnou licenciou aj výskumné dáta (okrem citlivých osobných údajov a pod.), zachovať pri nich FAIR princípy (nájdniteľnosť, prístupnosť, interoperabilita a znovu využiteľnosť) a odporúča taktiež vytvorenie dáta manažment plánu.

Opatrenie č. 3

Digitálny repozitár OA STU

1. STU sa bude koncepcne podieľať na presadzovaní tvorby centrálného digitálneho repozitáru OA akademických inštitúcií.
2. STU vytvorí podmienky pre export dát pre centrálny digitálny repozitár OA.
3. Pracoviskom pre export dát OA STU je Centrum výpočtovej techniky STU Bratislava.

Opatrenie č. 4

Zber predmetu OA pre repozitár STU

1. **Publikácie** - práce zamestnancov STU publikované (alebo v procese publikovania) s afiliáciou STU Bratislava a jej súčasťou v elektronickej podobe (pdf formáty):
 - a) **výstupy publikačnej činnosti STU a jej súčasťou** – zodpovednými pracoviskami za export výstupov do repozitára OA STU sú príslušné akademické knižnice,

- b) **publikačné výstupy vydané vo Vydavateľstve STU Bratislava** - zodpovedným pracoviskom za export výstupov do repozitára OA STU je Vydavateľstvo STU Bratislava,
- c) **časopisy STU a jej súčasti** – publikácie verejne publikované v časopisoch, ktoré vydáva STU a jej súčasti - zodpovedným pracoviskom za export výstupov do repozitára OA STU sú zodpovední redaktori časopisov STU.
- 2. **Výskumné dáta** - údaje v správach riešených výskumných projektoch na STU:
 - a) **priebežné a záverečné správy výskumných projektov riešených na STU** - zodpovedným pracoviskom za export výstupov do repozitára OA STU sú pracoviská evidencie výskumných projektov na STU a jej súčastiach,
 - b) **zverejnené výskumné dáta vzniknuté z grantov H2020** - všetci zodpovední riešitelia grantov H2020 na STU.
- 3. **Sivá literatúra** – je definovaná ako dizertačné a habilitačné práce zamestnancov STU:
 - a) **záverečné práce** - zodpovedným pracoviskom za export výstupov do repozitára OA STU sú študijné oddelenia fakúlt STU,
 - b) **dizertačné práce** - zodpovedným pracoviskom za export výstupov do repozitára OA STU sú študijné oddelenia fakúlt STU,
 - c) **habilitačné práce** - zodpovedným pracoviskom za export výstupov do repozitára OA STU sú oddelenia/referáty vedy/kvalifikačného rastu fakúlt STU.

Opatrenie č. 5

Zavedenie verejnej licencie Creative Commons

1. Zaviesť základné princípy a zásady otvoreného prístupu k vedeckým publikáciám pod verejnou licenciou.
2. Zabezpečiť implementáciu verejných licencií Creative Commons uvedením autora CC BY do dokumentov, metodík, manuálov a postupov s cieľom ich rozšírenia a využívania autormi a inými nositeľmi práv pri realizácii vedeckých prác.
3. Pri vydávaní publikačných výstupov, ako sú vysokoškolské učebnice, skriptá, vedecké časopisy a pod., ktoré sú financované z verejných zdrojov, odporúča vedenie STU štandardne používať verejné licencie Creative Commons.
4. Návrh úprav štatútov edičnej činnosti STU a jej súčastí, príp. dokumentov upravujúcich vydavateľskú činnosť STU a jej súčastí o bod: "Vydávanie publikačných výstupov, ako sú vysokoškolské učebnice, skriptá a pod., ktoré sú financované z verejných zdrojov, je štandardne podmienené používaním verejnej licencie Creative Commons".

Opatrenie č. 6

Propagácia Open Access STU

1. Vytvoriť samostatnú časť Open Access STU v rámci web stránky Virtuálnej/digitálnej knižnice STU.

2. Propagovať politiku OA, aktívne šíriť povedomie o možnostiach a výhodách otvoreného publikovania pre akademickú obec a zároveň šíriť povedomie o prínose otvoreného publikovania pre rozvoj vedy.
3. Aktívne sa zapájať do diskusných fór, programov a multilaterálnych snáh v Európe aj mimo nej, ktoré podporujú tvorbu, skvalitňovanie, vzájomnú výmenu a opakované použitie otvorených vzdelávacích zdrojov; zabezpečiť koordináciu aktivít v danej oblasti na medzinárodnej úrovni.
4. Zabezpečiť stálu zastupiteľnosť STU v pracovnej skupine pre Open Access v národnom koordinačnom centre CVTI SR.
5. Iniciovať vzdelávacie aktivity o OA v podmienkach STU, elektronických nástrojoch vyhľadávania otvoreného obsahu.

Opatrenie č. 7

Harmonogram implementácie OA politiky STU

1. **Rok 2020:**
 - a) Vytvoriť pracovnú skupinu pre OA politiku STU – 09/2020.
 - b) Definovať rozsah, náročnosť a nástroje na vyhľadávanie, navigáciu a otvorený prístup k svojim digitálnym zbierkam – 12/2020.
2. **Rok 2021:**
 - a) Vytvoriť metodický pokyn na zber predmetov OA STU. Prijaté zásady používania verejnej licencie Creative Commons na STU – 02/2021.
 - b) Vypracovať návrh vzdelávacej osnovy/sylaby problematiky OA a návrh jej akceptácie vo vzdelávacích aktivitách STU – 02/2021.
 - c) Vytvoriť samostatnú časť Open Access STU v rámci web stránky Virtuálnej/digitálnej knižnice STU – 02/2021.
 - d) Zriadiť inštitucionálny repozitár OA STU – 06/2021.
 - e) Podporiť kapacitne a technicky pracoviská zodpovedné za tvorbu predmetu OA STU – 09/2021.
 - f) Export predmetov OA z existujúcich databáz STU do inštitucionálneho repozitára OA STU – 09/2021.
 - g) Monitorovať mechanizmy merania a porovnania presadzovania OA politiky, vyhotoviť analýzy spojené so získavaním, spracovávaním a ukladaním predmetu OA v repozitári OA STU - priebežne.
3. **Rok 2022:**
 - a) Monitorovať väzby, možnosti prepojenia a interoperabilitu s inými databázami – priebežne.
 - b) Vyhodnotenie implementácie zásad OA v podmienkach STU – 06/2022.